

Ryszard Szczygieł

Nowe czasopismo slawistyczne na Ukrainie

Rocznik Lubelski 15, 267-272

1972

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

celu usprawnienie administracji, ściągania powinności, egzekucjami sądowymi itp. Dopiero, kiedy te kroki nie przyniosły spodziewanych rezultatów, Aleksandra Potocka zaczyna myśleć o stopniowym unowocześnieniu dóbr. Potocka nie chciała się liczyć ze zdaniem zarządzającego dobrami ze względu na jego konserwatywne poglądy w sprawach gospodarki rolnej. Kontrolujący z ramienia Zarządu Głównego dobra międzyrzeckie stwierdzał wyraźnie, że administrator dóbr „aczkolwiek jest uczciwy nie rozumie jednak, że dawnymi metodami majątku poddźwignąć się nie da”².

Wątpliwości nasuwają się również co do okresu w dziejach dóbr międzyrzeckich wybranego przez autorkę do analizy problemu. Czy nie korzystniej byłoby zamiast rozpatrywać okres 1844—1855, dokonać analizy zagadnienia w latach 1853—1861. Od 1853 roku rozpoczął się w dobrach zorganizowany i kierowany proces ich intensyfikacji. Ważna jest też sprawa konsekwencji ukazu z 1846 roku.

Autorka twierdzi, że podstawą do jej analizy są folwarki, a nie klucz. Mimo to liczy się jednak ze specyfiką klucza i rozpatruje organizację i wydajność pracy poszczególnych folwarków w ramach klucza, nie wyjaśniając tej zależności.

Zarówno dobra międzyrzeckie jak i wilanowskie w omawianym okresie podlegały jednemu właścicielowi, Augustowi i Aleksandrze Potockim. Czy nie należało gruntownie uzasadnić myśli, z jakich względów omawiane dobra reprezentują wielką własność w zakresie organizacji i wydajności pracy w Królestwie Polskim przed rokiem 1864.

Wskazane wątpliwości w niczym nie obniżają wysokiej wartości książki Marii Różyckiej-Glassowej. Praca ta, oparta o gruntowne badania archiwalne, wnosi do dziejów gospodarczych szereg nowych myśli solidnie uzasadnionych, burzy istniejące jeszcze schematy, których sporo znajduje się w podręcznikach historii gospodarczej i społeczno-politycznej. Szkoda, że omawiana książka ukazała się w tak bardzo małym nakładzie.

Stanisław Jarmul

² *Tamże*, 88, k. 13.

Nowe czasopismo sławistyczne na Ukrainie*

Dzieje Słowian, ich losy i wzajemne stosunki zajmują poczesne miejsce w badaniach historyków radzieckich. Badaniami kieruje Instytut Słowianoznawstwa w Moskwie, wydający czasopismo zatytułowane „Soviet'skoje Słowianowiedzenie”. Obok tego badania są rozwijane w katedrach Słowianoznawstwa na uniwersytetach: moskiewskim, leningradzkim, woroneskim, kijawskim i lwowskim. Na dobrą sprawę problematyka słowiańska uprawiana jest w ośrodkach naukowych wszystkich republik, może najwięcej uwagi poświęca się jej jednak w Rosyjskiej Federacyjnej Republice Radzieckiej.

Powszechnie przyjmuje się, że drugie miejsce, zarówno pod względem ilości historyków, zatrudnionych głównie w uniwersytetach oraz Akademii Nauk (około 100), jak i podejmowanej problematyki, zajmuje Ukraina. Nie jest to przypadkowe. Nie od dzisiaj Ukraina, ze względu głównie na swe położenie geograficzne, uważana jest za centralną krainę wśród narodów słowiańskich. Stanowiła ona w dziejach i stanowi

* „*Ukraińskie Słowianoznavstvo*”, z. 1: *Istoria zarubieźnych Slav'ian*; z. 2: *Istoria ta literatura zarubieźnych Slav'ian*; z. 3: *Literatura ta kultura zarubieźnych słowiańskich narodiv*; z. 4: *Istoria zarubieźnych Slav'ian*, Vidavnictvo Lvovskogo Universitetu, Lviv 1970—1971.

dzisiaj teren stykowy, na którym od tysiącleci krzyżowały się wpływy gospodarcze, społeczne i kulturalne trzech grup słowiańskich: Słowian wschodnich, zachodnich i południowych. Ten splot warunków geograficznych, a często i politycznych powodował ścisłe kontakty ziem ukraińskich z terenami innych narodów słowiańskich. Dlatego też historycy tamtejsi, zajmujący się dziejami własnego narodu muszą poruszać często problemy stosunków z sąsiadami. Stąd problematyka słowiańska była od dawna doceniana na Ukrainie. Organizowane zjazdy i konferencje to tylko niektóre formy działalności ukraińskich sławistów.

Od pewnego czasu odczuwano w środowisku historyków ukraińskich brak organu, który programowałby kierunki badań, informował o aktualnych pracach, stanowiąc zarazem forum dla dyskusji. Aby zaradzić tym potrzebom Ministerstwo Oświaty Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej wspólnie z Uniwersytetem im. I. Franki we Lwowie podjęło inicjatywę wydawania czasopisma „Ukraińskie Słowianoznavstvo”. Redaktorem naczelnym został prof. dr Dymitr L. Pochylewicz, kierownik Katedry Historii Południowych i Zachodnich Słowian Uniwersytetu Lwowskiego, znany badacz stosunków gospodarczo-społecznych na feudalnej wsi białoruskiej, ukraińskiej i polskiej. W skład redakcji weszli ponadto, jako zastępcy redaktora naczelnego doc. K. K. Trofimowicz i doc. O. C. Bejlis. Są oni odpowiedzialni za redagowanie serii historyczno-literackiej „Ukraińsko Słowianoznavstva”. Serię historyczną redaguje redaktor naczelny wraz z doc. I. I. Bielakiewiczem, zastępcą redaktora serii historycznej. Pismo zostało pomyślane jako rocznik, wychodzący w dwu seriach: historycznej i historyczno-literackiej.

W roku 1970 ukazały się trzy pierwsze zeszyty, poświęcone kolejno: historii, kulturze i literaturze narodów słowiańskich. Zeszyt drugi ma charakter specjalny. Z związku z setną rocznicą urodzin W. I. Lenina na czołowe miejsce wysunięto tutaj zagadnienia jego kontaktów, powiązań i wpływów na historię narodów czeskiego, słowackiego, bułgarskiego i polskiego. Zeszyt czwarty ukazał się w roku 1971. Zawiera on materiały do historii narodów bułgarskiego i polskiego, omawiając zarazem ich kontakty z innymi w XIX i XX wieku. Kilka artykułów poświęcono historii Czechosłowacji.

W pierwszym zeszycie redakcja pisała: „Będą w nim [mowa o nowym czasopiśmie — R. S.] drukowane artykuły z różnych gałęzi historii (politycznej, gospodarczej, kultury), historii literatury, historii sztuki [...]. Na stronicach pisma poruszane będą przeważnie zagadnienia historii i literatury Słowian czasów nowożytnych i najnowszych, zagadnienia ich stosunków i wzajemnych powiązań. Będą także drukowane artykuły i materiały aktualne obecnie, a związane z dawniejszymi okresami historii. W roczniku będzie stały dział, zawierający informacje o życiu naukowym w zakresie słowianoznawstwa na Ukrainie, w ZSRR i za granicą.”

Przytoczony passus zdaje się charakteryzować profil pisma. Postawiono przed nim z jednej strony zadanie publikacji badań nad przeszłością stosunków między narodami słowiańskimi, z drugiej zaś ma ono stać się szerokim forum informującym o podejmowanej problematyce badawczej w tym zakresie, tak w Związku Radzieckim, jak i za granicą. Przy określaniu charakteru „Ukraińskiego Słowianoznavstva” nie przypadkowo położono akcent na historii nowożytnej i najnowszej. Są to przecież okresy, w których tkwi geneza obecnej rzeczywistości — braterskiej współpracy narodów słowiańskich.

Zakres tematyczny prezentowanych tomów jest różnorodny. Jak wynika z zamieszczonego obok zestawienia, najwięcej miejsca w wydanych dotychczas zeszytach poświęcono Polsce (około 32,3%).

Zasadniczy akcent, zgodnie z profilem pisma, został położony na problemach historii społecznej i politycznej. W tym kontekście należy widzieć prace W. O. B o-

Problematyka dotycząca:	Artykuły	Historiografia	Komunikaty	Ludzie, fakty, czyny	Recenzje i polemiki	Życie naukowe, kronika	Razem	%
Stosunków ogólnostowiańskich	3	—	2	—	1	2	8	9,3
Bułgarii	7	3	6	—	4	—	20	20,9
Czechosłowacji	3	—	7	—	—	—	10	11,6
Jugosławii	—	2	2	1	—	1	6	6,9
Polski	12	—	6	1	3	6	28	32,3
Stowiańszczyzny zachodniej	—	—	—	—	1	1	2	2,1
Ukrainy	1	—	2	—	—	9	12	13,8
R a z e m:	26	5	25	2	9	19	86	100,0

risa¹. Pierwsza poświęcona jest działalności Stowarzyszenia Ludu Polskiego, tajnej organizacji narodowowyzwoleńczej z połowy lat trzydziestych XIX wieku, działającej głównie na terenie zaboru austriackiego. Autor w oparciu o archiwalia lwowskie wysoko ocenił działalność tej organizacji, akcentując zarazem jej postępowe założenia. Szczególnie mocno podkreślił rolę „Stowarzyszenia” dla wzrostu ruchu wyzwolenieckiego. Jednakże w znikomym jedynie stopniu wykorzystano materiały emigracyjne SLP oraz te, które obecnie przechowywane są w archiwach polskich.

Na szczególną uwagę zasługuje drugi artykuł W. O. Borisa, omawiający literaturę „Konfederacji Powszechnej Narodu Polskiego”, zwanej również „Związkiem Mazurskim”. Powstanie i działalność tej organizacji omówił on wcześniej w pracy publikowanej w „Małopolskich Studiach Historycznych”². Po rozbiciu „Konfederacji” przez władze austriackie akta jej wraz z bogatym zbiorem broszur znalazły się w ręku policji. Następnie trafiły do zbiorów archiwum lwowskiego, gdzie są przechowywane do dzisiaj. Spuścizna literacka „Konfederacji” posiadała akcenty antymonarchistyczne, antyklerykalne oraz atakowała szlachtę, szczególnie za jej stanowisko wobec mas chłopskich. Jak wykazała analiza, autorzy broszur domagali się nie tylko zniesienia poddaństwa, ale również wprowadzenia równości praw człowieka i obywatela. Kładli nacisk na szybkie powstanie z udziałem szerokich mas społecznych. W. O. Boris odnalazł w literaturze „Konfederacji” elementy głównych nurtów postępowych tamtych czasów: idei rewolucji francuskiej, socjalizmu utopijnego oraz rewolucyjnego demokratyzmu pierwszej połowy XIX wieku. Z analizy został wyprowadzony wniosek wysoko oceniający spuściznę „Związku Mazurskiego”, podkreślający zwłaszcza jej ogólnoludzkie akcenty.

Z kolei J. C. Choniksmán przedstawił ekspansję kapitału niemieckiego na

¹ W. O. Boris, *Pro programu „Spivdružnosti Polskogo Narodu”*, US. 1; Tenże, *Revolucyjna literatura „Zagalnoj Konfederacji Polskoho Narodu” (1837—1838 rr.)*, US. 4.

² B. O. Borys, *„Powszechna Konfederacja Narodu Polskiego” na terenie Galicji Zachodniej i Krakowa (1837—1838)*, „Małopolskie Studia Historyczne”, 8/1965, z. 3/4.

tereny Polski południowej w drugiej połowie XIX i początkach XX wieku³. Pod terminem „Polska południowa” autor określa obszar obecnych województw: opolskiego, katowickiego, krakowskiego i rzeszowskiego. W pracy, na bogatej bazie źródłowej, przedstawiono działalność inwestycyjną niemieckich monopolii, która w konsekwencji doprowadziła do „zawojowania” — jak określa autor — gospodarki tych terenów przez kapitał niemiecki. Omówiono również tendencje polityczne kapitału niemieckiego, dążącego przecież przed i w czasie I wojny światowej do podporządkowania sobie całej środkowej Europy.

Częściowo z powyższym artykułem wiąże się praca K. Groniowskiego, omawiająca gospodarcze i społeczne aspekty rozwoju emigracji z terenu Galicji do Ameryki (Stany Zjednoczone, Brazylia) w drugiej połowie XIX i początkach XX wieku⁴. Problematykę tę rozpatruje autor na szerokim tle stosunków gospodarczo-społecznych, związanych z przysłowiową nędzą galicyjską, zwłaszcza stosunków panujących na galicyjskiej wsi.

Pokaźna część artykułów poświęcona jest dziejom ruchu robotniczego w Polsce oraz jego związkom zwłaszcza z ruchem rosyjskim. Omówienie tej części problematyki prezentowanej w czterech zeszytach „Ukraińskiego Słowianoznawstwa” należy rozpocząć od pracy Ł. J. Bolkowskiego, omawiającej sytuację w polskim ruchu robotniczym po rozbięciu partii „Proletariat”⁵. Dokonano tutaj ogólnej oceny działalności II Proletariatu na tle wzrastającej aktywności klasy robotniczej.

Obchody setnej rocznicy urodzin W. I. Lenina sprawiły, że jego działalności, a zwłaszcza kontaktom z Polakami poświęcono kilka prac. Znalazł się tutaj więc artykuł o współpracy wodza rosyjskiej rewolucji z Marchlewskim i Warszawskim w redakcji pisma „Socjaldemokrat” w latach 1908—1909⁶. Omówione zostało również stanowisko Lenina wobec niepodległości Polski z okresu przed I wojną światową⁷. W nowy i ciekawy sposób przedstawiono także jedenastodniową kampanię obrony Lenina po jego aresztowaniu w dniu 8 sierpnia 1914 roku i osadzeniu w więzieniu nowotarskim⁸. Akcja została uwieńczona pełnym sukcesem dzięki wspólnemu wysiłkowi ludzi postępu różnych nieraz zawodów, poglądów i narodowości. Okresu pobytu Lenina w Polsce dotyczy jeszcze jeden artykuł, omawiający jego stosunki z Wigilewem, działaczem wielce zasłużonym dla współpracy polskich i rosyjskich socjalistów⁹.

Dwa artykuły I. I. Bielakiewicza dotyczą stosunków panujących w armii polskiej w Rosji po rewolucji lutowej 1917 roku¹⁰. W pierwszym omówił on nasilenie nastrojów antywojennych w I dywizji strzeleckiej. Wzrost ich traktuje autor jako przejaw rozwoju sytuacji rewolucyjnej, która w połowie 1917 roku ogarnęła wszystkie

³ J. C. Choniksmann, *Ekspansja niemieckiego kapitału w pівdenni polski zemli v kinci XIX — na počatku XX st. US.* 4.

⁴ K. Groniowski, *Emigracja z Galiczi, US.* 4.

⁵ Ł. J. Bolkowski, *Do pitanija pro pieredumovi vidrođenija socjalisticznogo ruchu w Korołsvi Polskomu piś'ia rozgromu partiji „Proletariat”, US.* 2.

⁶ J. Sobczak, *Spivrobotnictvo polskich social-demokrativ z W. I. Leninem u Centralnomu organi RSDRP — gazetu „Socjaldemokrat” (1908—1909), US.* z. 2.

⁷ I. M. Teodorowicz, *V. I. Lenin i pitanija niezalezności Polščzi u period dovojennoho imperializmu, US.* z. 2.

⁸ I. I. Bielakiewicz, *Z istorii borot'by polskoj progresivnoj gromadskosti Zachidnoj Galiczi na zachist V. I. Lenina u serpni 1914 roci, US.* z. 2.

⁹ P. M. Kaleniczenko, W. S. Surminska, *Z istorii vzaimnovidnosin V. I. Lenina z rosijskim revolucjonierom B. D. Vigilevem u Zachidnij Galiczi, US.* z. 2.

¹⁰ I. I. Bielakiewicz, *Antivojenni vistupy u I-j Polskij Strileckij divizii na Pivdenno-Zachidnomu frontu u litku 1917 r., US.* z. 1; Tenże, *Stvorenija Golovnogo Komitetu Sojuviz vijskovoslužovciv-Polakiv (livici) ta iogo rol u borot'bi z Naczpołem, US.* z. 4.

formacje wojskowe w Rosji. Artykuł drugi poświęcony jest powstaniu i działalności Głównego Komitetu Związku Wojskowych Polaków (lewicy). Przedstawiono tutaj przebieg zjazdu pietrogradzkiego w dniach 19—22 czerwca 1917 roku, wybranie Komitetu i jego działalność agitacyjną wśród szerokich mas żołnierskich oraz walkę z ugrupowaniami prawicowo-nacjonalistycznymi, skupionymi wokół Naczelnego Komitetu Wojskowego (Naczpól). Główną rolę w Komitecie odgrywali działacze SDKPiL i PPS-lewicy, których praca została przez autora oceniona, jako niezwykle ważny moment rozwoju fali rewolucyjnej w przeddzień Rewolucji Październikowej.

Z innych zagadnień dotyczących problematyki XIX i XX wieku przedstawiono walkę robotników i chłopów w Galicji w początkach XX wieku o zmianę ustawy wyborczej¹¹ oraz omówiono zainteresowania Polaków twórczością Tarasa Szewczenki i Maksyma Gorkiego¹².

Poprzednie okresy chronologiczne dziejów Polski są w wydanych dotychczas zeszytach „Ukraińskiego Słowianoznawstwa” wyraźnie niedocenione. Opublikowano jedynie artykuł J. M. Grossmana omawiający niektóre problemy powstania gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej w Rzeczypospolitej szlacheckiej¹³. Autor rozpatruje tutaj dyskusyjne zagadnienia przewijające się przez bogatą literaturę dotyczącą gospodarki folwarcznej. Dwa z nich zwłaszcza są przedmiotem analizy dotychczasowych osiągnięć historyków: z jakim typem folwarku związane było pojawienie się systemu folwarczno-pańszczyźnianego oraz jaką rolę w jego ukształtowaniu odegrał rynek zewnętrzny; wzrastający od początku XVI wieku eksport zboża przez Gdańsk. W konkluzji autor stwierdza, że zasadniczym powodem powstania gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej było włączenie Polski w orbitę rynku światowego. Dlatego też do rozwoju jej przyczynił się folwark wielkiej własności ziemskiej, produkujący wielkie ilości towarowego zboża na eksport.

W czterech tomach nowego czasopisma wiele uwagi poświęcono także problematyce bułgarskiej (20,9%) i czechosłowackiej (11,6%). Zgodnie z zasadniczym profilem pisma, problematyka poruszana w artykułach dotyczących Bułgarii i Czechosłowacji oscyluje wokół zagadnień kształtowania się tam stosunków kapitalistycznych, rozwoju ruchu robotniczego¹⁴, wpływu idei leninowskich na wzrost siły tego ruchu¹⁵ oraz wzajemnych stosunków kulturalnych pomiędzy bratnimi narodami¹⁶.

¹¹ M. O. Raticz, *Borot'ba trudiaszczich za viborczu reformu na polskich zemlach pid wladouju Awstrii na poczatku XX st.*, US. z. 4.

¹² T. I. Paczovskij, A. Gożałczinskij — *pierekładiec poezii Szevczenka*; O. I. Grabovska, *Maksim Gorki u Polsce*, US. z. 3.

¹³ J. M. Grossman, *Dejaki spirni pitanija viniknienija folvarkovo-panszczinoj sistemi u Reczi Pospolitiij*, US. z. 4.

¹⁴ Por. V. P. Czornij, *Ekonomiczne stanoviszcze trudiaszczich mas Bolgarii u 50—70 rokach XIX st.*, US. z. 2; G. J. Czerniavskij, *Ruch solidarnosti trudiaszczich kapitalistycznych krajin z revolucjonnoju borot'boju Bolgarskogo narodu u 1925—1929 rr.*, US. z. 1; O. C. Bejlis, *Z istorii rannoho proniknienija SSZA na Balkani (nidrivna dijalnist' amerikanskich misjoneriv v Bolgarii v 50—70-ch rokach XIX st.)*, US. z. 4; V. P. Czornij, *Ekonomiczne i politiczne stanoviszcze Bolgarii napieredodni Kvitnevoho povstania (1876 r.)*, tamże; G. G. Tambovcev, *Borot'ba Zakarpatskoj Krajovoj organizaciji KPCz za stvorenije jedinnoho frontu trudiaszczich u 1933 r.*, US. z. 2; V. M. Segieda, *Z istorii dijalnosti KPCz u spravi marksistskoleninskoho navczanija komunistiv (1924—1929 rr.)*, US. z. 4.

¹⁵ Por. Tamże (artykuł Segiedy) oraz G. J. Czerniavskij, *Stvorenija robotniczoj partii u Bolgarii — priklad tvoriczoho zastosuvanija Bolharskoju Komunističeskoju Partiju Leninskoj idei pojednanija legalnich i nielegalnich form borot'bi*, US. z. 2.

¹⁶ Por. A. V. Goreckij, *Obraz gieroja — revolucjoniera u slovenskij socjalnoj poezji 30-tich rokov*, US. z. 3; L. S. Kiszkin, *Olijnij živopis Miklasza Alesza*, US. z. 3; Z. M. Kovba, *Bravij vojaka Szvejka u Kijivi*, tamże; Z. Urban, *Bozena Nem-*

Jak wynika z powyższego przeglądu zakres chronologiczny prezentowanej w „Ukraińskim Słowianoznawstwie” problematyki ogranicza się do XIX i XX wieku. Nieliczne są prace traktujące o starszych okresach historii. Odczuwa się tutaj zwłaszcza brak zagadnień z dziejów Słowiańszczyzny do końca XIII wieku, głównie Słowian zachodnich. Należy mieć nadzieję, iż w kolejnych tomach redakcja poszerzy zakres pisma i na tamte okresy.

Dział „Życie naukowe” zawiera informacje o pracach badawczych, podejmowanych i ukończonych w licznych placówkach naukowych ZSRR, Jugosławii, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Polski. Znalazły się tam informacje o Instytucie Stosunków Polsko-Radzieckich (z. 2) i Instytucie Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk (z. 1). Scharakteryzowano również prace z zakresu historii Litwy i Rosji prowadzone w Katedrze Historii Narodów ZSRR Uniwersytetu Poznańskiego oraz wyniki badań w zakresie historii wsi na Uniwersytecie Wrocławskim (z. 3). Omówiono także współpracę historyków polskich i czechosłowackich w ciągu ostatniego trzydziestolecia (z. 4).

Obok szerokiej problematyki interesująco rysuje się również zestaw autorów, piszących w dotychczasowych tomach. Na ogólną liczbę 80 aż 67 pochodzi z Ukrainy (w tym 29 ze Lwowa), ośmiu autorów to Polacy, czterech pochodzi z RFRR oraz po jednym z NRD i Czechosłowacji.

Reasumując należy stwierdzić, iż nowe czasopismo już w pierwszych zeszytach zdaje się spełniać zadania, jakie postawiła przed nim redakcja. Kolejne — należy przypuszczać — umocnią jeszcze bardziej to przeświadczenie.

Ryszard Szczygiel

cova i Ukrainci, tamże: V. P. Andel, Do istorii czesko-bolharskich kulturalnich zv'iazkiv, tamże.

Wiera R. Lejkina-Swirskaja: Inteligencja w Rosji w wtorej polowinie XIX wieku, Moskwa 1971, ss. 266, 2 nlb, ilustracje.

W. R. Lejkina-Swirskaja podjęła temat wagi bardzo doniosłej. Jest to w historii Rosji okres szczególnie interesujący z wielu względów. Najbardziej jednak wymownym rysem tego czasu było przejście od struktury feudalnej do państwa opartego na zasadach kapitalistycznych, przy zachowaniu caratu i jego funkcji. Musiało to rzutować na całokształt stosunków społeczno-politycznych, kulturalnych i ideologicznych. Gdy do tego dodamy kształtowanie się ruchu robotniczego, przenikanie ideologii socjalistycznej do klasy robotniczej, powstanie tendencji antycarskich i sił progresywnych, to jeszcze bardziej rysować się będzie znamienność epoki. Uzasadniając te zjawiska autorka zastanawia się nad rolą, funkcją i działalnością inteligencji.

Już we wstępnych partiach książki autorka zachęca czytelnika, nie tyle do akceptacji swoich koncepcji, ponieważ problem inteligencji oraz określenie jej złożonych funkcji społeczno-politycznych i ideologicznych budził i nadal nastęrcza wiele kontrowersyjnych stanowisk, ale zmusza do spojrzenia na wiele spraw po nowemu lub do weryfikacji obiegowych sądów. Polemizuje z koncepcją burżuazyjnej socjologii, która upatrywała i upatruje rolę szczególną inteligencji w jej przemożnym wpływie na kształtowanie tzw. kultury duchowej narodu, powstania intelektualnej elity „oderwanej lub stojącej nad masami” (s. 17). Wiele uwagi poświęca polskim osiągnięciom w badaniach historyczno-socjologicznych nad inteligencją, odwołując się do prac J. Szczepańskiego, Z. Wójcika czy W. Kuli.